

ÁDÁM GYÖRGY

Fontos-e a magyar orvosi nyelv?

Ahogy az orvos látja

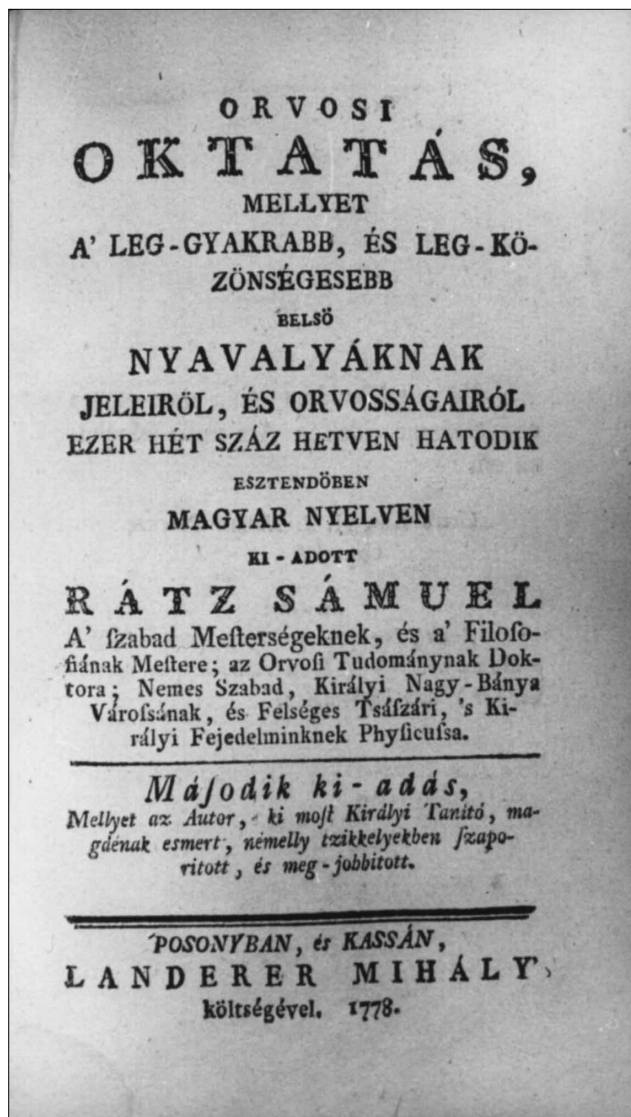
Hozzászólásomat személyes vallomással kezdem: Erdélyből, jobban mondva Nagyváradról, tehát a Partiumból származom, ami annyit jelent, hogy a szűkebb hazámból elkerült nemzedéktársaimmal együtt kisiskolás korom óta belém ivódott a *soknyelvűség* éltető szelleme. Magyar anyanyelvünkkel együtt szinte természetesnek vettük, hogy tudtunk románul, de nem állt távol tőlünk sem az otthon hallott német, sem a román iskolában tanult francia nyelv. Talán éppen ezért már korán szegyenek, sőt, ne-

vetségesnek tartottuk a nyelvek meggondolatlan keverését, az összevissza, zavaros beszédet. Csúfoltuk a „románosan” magyarul beszélőket éppúgy, mint azokat az iskolásokat, akik „franciásan”, vagy éppen „németesen”, tehát szerintünk finnyásan kényeskedtek. Természetes igényünk volt a *tiszta, érthető, makulátlan* beszéd, akár a magyarról, akár az akkor tanult idegen nyelvekről volt szó.

Ez a korán rögzült igény később felettebb sürgető követelményként tört a felszínre. Ugyanis szakmai pályafutásom úgy alakult, hogy orvosegyetemi oktatóként elég fiatalon belesodródtam a hatvanas-hetvenes években szinte „divatos” vált *tankönyvírási* áramlatba. Sokan még jól emlékszünk: akkoriban szinte minden magára adó hazai orvosegyetemi tanszék vagy klinika együttese, illetve annak vezetője a diszciplína főkollégiumi kurzusával párhuzamosan tankönyvet is megjelentetett. Ma már látjuk: a magyar medicina írásos dokumentumainak nagy korszaka volt ez! Az idegen nyelvű könyvek szinte hozzáférhetetlenek, vagy a hallgatóknak megfizethetetlenül drágák voltak egy magyar tankönyv elkészítése rangot és elismerést, sőt, számunkra tekintélyes bevételt is jelentett. Nem vitás, hogy a hazai orvosi szaknyelv fellendülésének időszaka is e negyedszázadra esett!

Jómagam, aki akkortájt sok éven keresztül a Bálint-féle élet-tani tankönyv több kiadásában a neurofiziológiai fejezetek szerzője voltam, a különböző nyelvek és a magyar beszéd logikája iránti érzékenységnél fogva nemcsak elkerülhetetlen ösztöklésnek, hanem kedvemre való feladatnak is tekintettem a magyar orvosi szóhasználathoz természetes módon simuló *magyar szakkifejezések alkotását* és meghonosítását. Később, amikor a tudományegyetemek biológus és pszichológus hallgatói számára magam írtam és szerkesztettem tankönyveket, hivatásomnak tekintettem a magyar és nem magyar agyélettani terminus gondos illesztését, helyenként szükségszerű gyomlálását. Ez a szakmai nyelvápolás sok esetben sikeresnek, máskor eredménytelennek, sőt, feleslegesnek bizonyult. De nem tudtam és nem is akartam a nyelvgyondozást mellőzni! A neurobiológiában és a lélektanban az angol és – kisebb mértékben – az orosz nyelvhasználat, az agyfiziológia rohamos átalakulása folytán, annyira uralkodóvá vált, hogy az már az érthetőség és a világos okfejtés akadályá lett!

Negyedszázados tankönyvírói tevékenységem alatt mindvégig ugyanazokat a beszédgondozási elveket tartottam szem előtt, amelyeket a mai napig vállalok:

1.

Egyértelműen elfogadom és a magyar szaknyelvbe illeszthetőnek tartom a már meghonosodott, avagy bevezetni szándékozott *latin eredetű* kifejezéseket, mert ezeket a „deákos” szavakat a magyar irodalmi nyelv hagyományosan befogadta és befogadja. Ezeket viszont *fonetikus*an kell írni, kivéve a kifejezetten anatómiai, vagy szövettani szakszavakat, kifejezéseket. Tehát: *szimpatikus ideghálózat*, de viszont *truncus sympathicus*.

2.

Találó, rövid, szemléletes kifejezéseket kellett és kell ma is javasolni a bántóan nyelvtörő, szinte kimondhatatlan *angol nyelvű terminusok* helyett. Kevesebb gondot okoztak, de az idegélettanban régebben felbukkantak magyarítandó *orosznyelvű*, helyenként *német* szakszavak is. Ma is meglepéssel tölt el, hogy *néhány tucatnyi* magyar élettani kifejezést javasoltam az idegen nyelvűek helyett, amelyek zöme hamar és *zökkenőmentesen meghonosodott*. A legtöbb esetben, a szakmában ma már senkinek fogalma sincs arról, hogy e szavakat tankönyveimben, előadásaimban következetesen és unos-untalan én használtam először, és ezek mára természetes módon beilleszkedtek a szaknyelvbe. Példaként, íme néhány ezek közül: *be- és ki neuronok* (az *on-off helyett*), *kiváltott potenciál* (*evoked potential helyett*), *bevésés* (*imprinting helyett*), *volt-kelepece*, ill. *fe-szülségzár* (*voltage clamp helyett*), és hasonlóak. Az egész *Pavlov-féle feltételes reflex terminológiáját* sikerült erőszakolás nélkül oroszból magyarítani, bár előttem már voltak próbálkozások ezen a téren (pl. egy Pavlov-válogatás, amelyet *Freisinger Ferenc* fordított).

3.

Voltak és vannak angol szakkifejezések, amelyek esetében *nem sikerült* – legjobb tudásunk és leleményünk mellett sem – megfelelő magyar szavakat találnunk. De ez a „kudarc” a szakönyv- és cikkírók között szinte általános. Ennek jellemző példája, hogy a buzgó és sikeresen magyarító *Bálint Péter* nem talált megfelelő magyar szót kedvenc és állandóan használt kutatási jelensége és módszere, a *veseclearance* jelölésére! A vese glomerulusainak szűrőműködését ma is *clearance-eljárással* mérjük. Ebben a csoportba tartoznak azok az angolszász irodalomból átvett szavak, amelyek tulajdonképpen a *latinból* származó angolos kifejezések. Ilyenek például az *extrinshik* és az *intrinsic* faktor, a kémiai *transzmitterek* és mások. Nézetem szerint ez a sikertelenség nem „kudarc”! Átvett és nyelvünkbe beilleszkedett, eredetileg idegen nyelvű szavak tömege által is fejlődött, alakult a magyar irodalmi és szaknyelv, ezt minden nyelvészeti irányzat tényként szögezi le.

Különben is: legyünk mértéktartóak és szerények magyarítási buzgalmunkban! Ha előveszünk könyvespolcunkról egy kompetens és átfogó nyelvészeti népszerűsítő munkát, például *A világ nyelvei* című, *Fodor István* által szerkesztett terjedelmes könyvet (1699 oldal, *Akadémiai Kiadó, 1999*), meglepődünk Földünk nyelveinek sokfélesége, keveredése, virágzása és fonyadása olvastán. Ez a kötet 764 nyelvet ír le részletesen, továbbá összesen 6000 (!) beszélt nyelvet, nyelvjárást sorol fel. Elképesztő az emberi beszéd kialakulás, -fejlődés és -átformálódás dinamikája és mozgékonyasága! Ennek a visszafogott, önmérsékletet sugalló nyelvi világképnek a keretébe kell helyeznünk és abban szemlél-nünk a számunkra oly megbecsült és gondosan ápolat magyar anyanyelvünket, benne tudományos szaknyelvünket is!